

**TAIDE-
YLIOPISTO**

X SIBELIUS-AKATEMIA

Sibelius-
Akatemian
julkaisuja

33

MATTI HUTTUNEN
EVELIINA SUMELIUS-LINDBLOM (toim.)

TAIDEMUSIIKIN JA LUONNON KOSKETUSKOHTIA

Kompleksinen luonto sävellyksen lähtökohtana

RIIKKA TALVITIE

ICE, *The Harvest*, *Grass is singing*, *Darwininsirkut*, *Water*, *Tuusulanjärvi*, *Aaltoliike*, *Suon ääni*, *Pinnan alla*, *puiden*.¹ Taidemusiikin säveltäjien teosten aiheet ja työskentelytavat ovat muuttuneet olennaisesti viime vuosina. Luonto ja ekologinen kestävyys on luettavissa teosten ja konserttien otsikoista. Yksityishenkilöinä, maapallon luonnonvaroja liiallisesti kuluttavina ihmislajin edustajina, myös säveltäjät ovat arjessaan tulleet tietoisiksi omista valinnoistaan ja vastuistaan. Monille säveltäjille huoli tulevaisuudesta ja ihmiskunnan toimien riittämättömyydestä on synnyttänyt tarpeen kyseenalaistaa ammattinsa perusteita. Säveltäjä ei nähdä vain musiikkia tuottavana käsityöläisenä, vaan ekososiaalisena toimijana, joka yhdistää toiminnassaan ekologista ajattelua ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta kestäväällä tavalla. Säveltäjä voi myös aktiivisesti mielipiteillään ottaa kantaa ja pyrkiä vaikuttamaan paremman tulevaisuuden puolesta. Kysymys työn merkityksellisyydestä on noussut keskustelun keskiöön.

Muutos säveltäjien ajattelussa on tapahtunut yllättävän lyhyessä ajassa. Vielä vuonna 2014 toteutetussa säveltäjäkyselyssä korostui näkemys, ettei säveltäjä voi työllään vaikuttaa yhteiskuntaan. Monet säveltäjät kuitenkin toivat esille, että musiikilla voi olla välillistä yhteiskunnallista vaikutusta ajattelun ja henkisten arvojen kehittäjänä tai

1 Cecilia Damström: *ICE* (2021) orkesterille, Ville Raasakka: *The Harvest* (2021) kamariorkesterille, Minna Leinonen: *Grass is singing* (2021) Es-klarinetille ja harpulle, Aino Tenkanen: Pienisooppera *Darwininsirkut* (2017), Tapio Lappalainen ja Sanna Ahvenjärvi: *Water* (2019–2020) orkesterille, Tytti Arola: *Tuusulanjärvi* (2021) jousikvartetille, elektroniikalle ja vesipumpulle, Lauri Supponen ja Riikka Talvitie: *Aaltoliike - näkökulmia luontoon* (2021) jousikvartetille ja multimedialle, Niilo Tarnanen: *Suon ääni* (2020) äänimaisema Hanna Rinta-Männyn installaatiossa, Tiina Myllärinen: *Pinnan alla* -epäooppera (2023), Jarkko Hartikainen: *puiden* (2021) jousiorkesterille.

välittäjänä. (Torvinen 2016, 26–28.)

Säveltäjän keinot huomioida luontoa ovat moninaiset – tiivistettyinä inspiraatiosta aktivismiin. Osa säveltäjistä katsoo luontoa läheltä, mallintaa luonnonmukaisia ilmiöitä ja sattumanvaraisuutta. Toiset taas asettuvat etäämmälle, ja luonto kuuluu erilaisina länsimaisen taidemusiikin historian suodattamina topoksina. Tuorein lähestymistapa, jossa etsitään tasavertaista suhdetta luontoon, on noussut esiin posthumanistisen keskustelun myötä. Tässä luontosuhteessa tärkeintä ei niinkään ole se, mitä säveltäjä ilmaisee, vaan se, miten luonto ja toislaajisuus ilmenee ja vaikuttaa äänessä ja musiikissa. Taiteellisen tutkimuksen käsitteistöä hyödyntäen voisi todeta, että säveltäjä asetuu erilaisiin positioihin suhteessa tutkittavaan kohteeseen (Talvitie 2023a, 236–240). Taideyliopiston tohtorintutkinnoista löytyy useita tutkimuskysymyksiä, joissa on pyritty sanallistamaan tätä taiteilijan luontosuhteen muutosta, esimerkiksi Tuija Kokkonen kuvaa väitöskirjassaan *Esityksen mahdollinen luonto* (2017) esitysten rakentumista ei-inhimillisten kanssatoimijoiden kanssa.

Se, onko sävellystyö merkityksellistä, ja toisaalta se, miten merkityksiä punotaan musiikilliseen materiaaliin sävellystyön avulla, ovat kaksi eri keskustelua, jotka tällä hetkellä ruokkivat toisiaan mielenkiintoisella tavalla tuottaen tuoreita esteettisiä ilmaisutapoja. Sävellystyön merkityksellisyyden etsiminen on johdattanut monia säveltäjiä kokeilemaan, millaisin sävellyksellisin työtavoin musiikillisia merkityksiä synnytetään. Muuttaakseen työtapojaan säveltäjät ovat hakeutuneet erilaisiin yhteistyötilanteisiin, monialaisiin työryhmiin eri alan tutkijoiden ja taiteilijoiden kanssa. Myös teosformaatit ja esityspaikat ovat muutoksessa.

Merkitysten muuttuminen musiikilliseksi materiaaliksi ja ilmaisuksi ei ole yksinkertainen prosessi, vaan se tapahtuu pääasiassa säveltäjän käsityön kautta ja vaatii luottamusta materiaalin työstämiseen. Tutkimuksessani *Muuttuva säveltäjä* (2023a) pyrin mediaation käsitteen avulla ymmärtämään, miten yhteisölliset arvot ja ympäristön vaikutus siirtyvät musiikilliseen materiaaliin ja rakenteisiin – miten merkitykset piirtyvät musiikilliseksi muodoiksi, melodioiksi, harmonioiksi ja sointiväreiksi. Tarkastelen säveltämistä eritasoisina valintoina ja väitän, että

säveltäjän ja ympäristön välinen vuorovaikutus vaikuttaa säveltäjän tekemiin valintoihin sävellystyön aikana. Vastaavasti nämä säveltäjän työpöytänsä ääressä yksityisesti tekemät valinnat vaikuttavat yhteisön rakentumiseen esteettisesti muokaten yhteisön yhteisiä esteettisiä arvoja ja mieltymyksiä. (Talvitie 2023a, 68).

Työn merkityksellisyys sen sijaan viittaa musiikillisten parametrien ulkopuolelle työelämän tutkimuksessa käytävään keskusteluun siitä, milloin työ on arvokasta niin työntekijälle, yhteisölle kuin laajemmin yhteiskunnassa. Työ voi esimerkiksi olla arvokasta, jos sen päämääränä on tuottaa maailmaan jotain myönteistä. Toisaalta työn merkityksellisyys voi syntyä siitä, että tekijä saa toteuttaa itseään mielekkäällä tavalla. (Martela & Pessi 2018). Koska säveltäjät yleensä työskentelevät yksin, voisi ajatella, että työn merkityksellisyys on sidoksissa jokaisen säveltäjän henkilökohtaisiin arvoihin ja tavoitteisiin. Monessa yhteydessä työn merkityksellisyyttä määriteltäessä viitataan kuitenkin työyhteisön rakenteisiin ja arvoihin. Olennaista tällöin on, onko yksilön kokemus työn merkityksellisyydestä linjassa organisaation päämäärien kanssa. Kohtaavatko säveltäjän ja musiikkialan instituutioiden arvot toisensa?

Palataan vielä teosten otsikoihin. ”On ihan sama konsertti ja muusikot kuin aina ennenkin ja sitten teos, johon kirjoitetaan otsikoksi ilmastonmuutos”, säveltäjä ja ilmastoaktivisti Matilda Seppälä kommentoi kriittisesti taidemusiikinkentällä tapahtunutta muutosta, jota hän luonnehtii performatiiviseksi. Ongelma ei hänen mukaansa ole siinä, että säveltäjät luovat näitä teoksia, vaan pikemminkin siinä, että ”kantaottaville teoksille tuntuu olevan paljon tilausta ja niihin investoidaan mieluummin kuin systeemitason muutoksiin”. (Teikari 2020.) Monet säveltäjät ovat havahtuneet tähän samaan kysymykseen: heille ei riitä se, että teokset otsikoidaan uusiksi, vaan he haluavat ulottaa muutoksen syvemmälle musiikin rakenteisiin ja esteettisiin valintoihin. Seppälän havainnossa piilee kuitenkin jonkinlainen ydin. Tekijänä usein tuntuu siltä, etteivät musiikkialan institutionaaliset toimijat ole tottuneet uudenlaisiin teoskonsepteihin, tekijyyden jakamiseen tai kantaottaviin päämääriin.

Lähestyn tätä kysymystä omakohtaisen esimerkin avulla. Pohdin erityisesti sitä, miten musiikkialan instituutiot suhtautuvat siihen, että

säveltäjä ottaa kantaa. Ovatko *ne* kiinnostuneita kannanoton sisällöistä? Yksi merkittävä Seppälän peräänkuuluttama ”systeemitason” muutos voisi olla se, että instituutiot toivoisivat säveltäjiltä voimakkaampia kannanottoja erilaisten yhteiskunnallisten ja ekologisten kysymysten tiimoilta ja tarjoisivat alustan näistä teemoista käytäville keskusteluille.

2000-luvun ääniä

Kesällä 2023 osallistuin sävellysprojektiin ”2000-luvun ääniä”, jossa Viitasaaren Musiikin aika ja Huddersfieldin nykymusiikkifestivaali tilasivat uusia teosia kuudelta eri nykysäveltäjältä saksalaisen Hans Werner Henzen laajan vokaaliteoksen *Voices* rinnalle. London Sinfonietta kantaesitetti teokset Viitasaaren Musiikin aika -festivaalilla 4.-5.7.2023 kahdessa konsertissa. Solisteina esiintyivät mezzosopraano Carina Vinke ja tenori Peter Tantsits, ja konsertit johti kapellimestari Christian Karlsen. Teokset esitettiin uudestaan Huddersfieldin nykymusiikkifestivaalilla 24.11.2023. Hanke oli osa EU:n Luova Eurooppa -ohjelmasta rahoitettua Sounds Now -hanketta. (Musiikin aika 2023.)

Henzen laulut käsittelevät voimakkaasti yhteiskunnallisia teemoja, kuten sosiaalista epätasa-arvoa, rotusortoa ja vallankumousta niin Saksassa, Italiassa, Vietnamin, Kuubassa kuin Yhdysvalloissa. Teksteinä on käytetty muun muassa Bertolt Brechtin, Heinrich Heinen, Erich Friedin, Ho Tši Minhin ja useiden kuubalaisten ja afroamerikkalaisten runoilijoiden kirjoituksia. Musiikki on monityylistä, kontrastivoivaa ja sisältää paljon yllätyksiä. Erityistä teoksessa on sen laaja sivusoitinvalikoima, josta löytyy muun muassa mandoliini, banjo, okarino, tinapilli, marimbula, suuharmonikka, lasiharppu jne. Joissain osissa käytetään myös ääninauhaa.

Mukana projektissa oli lisäksi viisi nykysäveltäjää. Säveltäjävalinnoissa oli jo lähtökohtaisesti pyritty laajaan diversiteettiin tilaajien taholta. Uudet teokset sijoitettiin Henzen *Voices* -laulusarjan osien väliin. Meidän tehtävämme oli toisaalta kommentoida Henzen teosta jollain tavalla ja toisaalta tuoda esiin jotain mielestämme poliittista ja kantaaottavaa nyky-yhteiskunnasta. Ukrainalaisen Anna Korsunin teos *Haamu* perustuu ajankohtaisiin uutisiin, joita muusi-

kot lukevat äidinkielellään puhelimeltaan. Brittiläis-ruandalainen Auclair, joka esiintyi yhdessä solistien kanssa, puolustaa teoksessaan *In Solidarity With Striking Workers* työläisten lakko-oikeutta. Sveitsiläis-nigerialaisen Charles Uzorin teos *Parmenides Prooimion* perustuu antiikin filosofin Parmenideen kreikaksi laulettavaan tekstiin. Konsertissa esitettiin myös hänen kantaaottava teoksensa *Black Lives Matter*. Yhdysvaltalainen Tyshawn Sorey ei kommentoi teostaan *Requim for a Plague: Coda* ohjelmatekstissä. Olettavasti teos viittaa hänen aikaisempaan samannimiseen teokseensa. Brittiläis-iranilainen Mariam Rezaei tuo teoksessaan *Azadi/Freedom* esiin iranilaisten naisten vallankumouksen. Teos perustuu aktivisti Fari Bradleyyn puheeseen, jota säveltäjä miksaa esitystilanteessa.

Green Tress -puunistutushanke²

Ennen teoksen sävellystyön aloittamista pohdin paljon poliittisuuden ilmenemistä musiikkiteoksessa. Säveltäjien keskuudessa eräänlaisena konformistisena normina on säilynyt ajatus, että vain autonominen teos voi tosiasiaassa olla kantaaottava. Poliittisuus on nähty sisäänkirjoitettuna ominaisuutena modernismin esteettisissä arvoissa; soinnin rujous on sinänsä jo sisältänyt vastarinnan yhteiskunnan popularisointumista vastaan. Näin ehkä on tapahtunutkin sotien jälkeisessä taidemusiikin kontekstissa, mutta onko tämä edelleen poliittista. Tällä hetkellä musiikintutkimuksessa pikemminkin nähdään, että musiikki on aina sosiaalisesti ja poliittisesti väritynyttä toimintaa. Myös autonomisilla teoksissa, joilla ei ole mitään ilmeistä poliittista sisältöä, voidaan osoittaa olevan poliittisia merkityksiä, jotka syntyvät yhteisten kulttuuristen käytäntöjemme myötä ympäröivässä sosiaalisessa todellisuudessa. Merkitysten syntyminen ei ole säveltäjien hallinnassa sävellysteknisistä, esteettisistä tai otsikointiin liittyvistä tekijöistä huolimatta. Voidaan jopa ajatella, että ”epäpoliittisuus on monessa suhteessa kaikkein poliittisin kannanotto, koska se hyväksyy vallitse-

2 Teoksen libretto ks. s. 213.

vat olot”, kuten Torvinen toteaa (Kukkala 2022). Tämän ajatusketjun pohjalta pidin tarpeellisena tehdä jonkinlaisia muutoksia säveltäjän perinteiseen praktiikkaan nähden. En halunnut verhoutua autonomisen teoksen taakse.

Työssäni säveltäjänä olen viime aikoina kiinnittänyt erityistä huomiota sekä yhdenvertaisuuteen liittyviin kysymyksiin että ekokriittisiin tapoihin tehdä musiikkia. Koska hankkeessa tilaajataho oli jo säveltäjävalinnoillaan huolehtinut diversiteetin toteutumisesta, halusin käsitellä globaaleja ekologisia kysymyksiä. Emmen kahden erilaisen vaihtoehdon välillä: säveltäisinkö teoksen, joka on yleinen ja ajaton, vai kohdistaisinko huomioni johonkin erityiseen ja ajankohtaiseen. Lopulta päädyin jälkimäiseen vaihtoehtoon. Yhteiskunnallisia kannanottoja toivotaan säveltäjältä harvoin, tuskin koskaan. Tästä syystä halusin käyttää tilaisuuden hyväkseni tarjoamalla paikan jollenkin käynnissä olevalle projektille, joka mielestäni on merkityksellinen ja tulisi saattaa yleisön tietoon laajemmin. Päädyin omistamaan teoksen Syyriassa kurdialueella toimivalle *Green Tress* -puunistutushankkeelle.

Tämän projektin valitsin siksi, että näen sen emansipatorisessa ja ekologisessa asenteessa yhtymäkohtia sellaisiin kriittisiin taiteenteke-
misen käytäntöihin, joista olen itse äärimmäisen kiinnostunut. Pidän Viitasaaren Musiikin ajan avajaisseminaarissa esityksen hankkeen taustoista ja lisäksi kirjoitin laajan artikkelin sävellyksen rinnalle. Teksti julkaistiin Musiikin ajan verkkosivujen uutisosiossa festivaalin yhteydessä. Artikkelissa, joka oli olennainen osa kantaesitettävää *Green Tress* -teosta, kirjoitan, että vasta nämä kaksi elementtiä yhdessä voivat saavuttaa toivotun poliittisuutensa. (Talvitie 2023b.) Laitoin artikkelin myös kotisivuilleni kahdella kielellä ja poistin sivustolta kaiken muun aineiston, niin biografiset tiedot kuin teosluettelon. Ajattelin, että tällä tavoin voin ainakin osittain kohdistaa huomion säveltäjän sijaan itse asiaan – veden riittämättömyyteen Pohjois-Syyriassa. Tehdessäni tämän en miettinyt tulevaa, vaan keskityin siihen, että hanketta koskevat perustiedot ovat luettavissa sekä Musiikin ajan että Huddersfieldin nykymusiikkifestivaalien yhteydessä.

Kuunnelllessani Henzen laulusarjaa, jonka samainen London Sinfonietta kantaesitti vuonna 1974, mietin ajankulua 70-luvulta ny-

kypäivään. Tekstit ovat toki poliittisia mutta samalla myös poeettisia, mikä irrottaa laulut sävellysjankohdasta. Päätin kirjoittaa teoksen libretton itse ja kokeilla tekstityyliä, joka on astetta konkreettisempi kuin Henzen valitsemat runot. Halusin kertoa puunistuksesta suoraan yleisölle. Laulu alkaa perinteisellä lastenlorulla ”The Green Grass Grew All Around”, jossa kertosaakeet lisääntyvät kumulatiivisesti kappaleen edetessä. Kirjoitin tähän loruun lisää ajankohtaisia säkeitä, jotka liittyivät puiden istuttamiseen. Leikittelin teemalla humoristisesti, sillä onhan monissa yhteyksissä epäselvää, onko puiden istuttamisesta edes hyötyä ilmastonlämpenemisen hidastamisessa. Joitakin metsänistutushankkeita on jopa kritisoitu viherpesusta. Laulun keskellä pysähdyn ja siirryn käsittelemään tätä erityistä hanketta Koillis-Syyrian Rojavassa, missä jatkuvat metsien ja viljelymaiden tuhopoltot, laajamittaiset hakkuut ja sodat ovat johtaneet vesivarojen heikkenemiseen. Milloin vesihuolto muuttuu aseeksi? Tai mitä tarkoittaa ympäristösota? Green Tress -projektin tavoitteena on istuttaa neljä miljoonaa puuntainta viiden vuoden aikana, kasvattaa viheralueita kymmeneen prosenttiin Koillis-Syyrian kokonaispinta-alasta, lisätä luonnon monimuotoisuutta, jakaa ympäristötietoisuutta ja saada yhteisöt osallistumaan ympäristön kehittämiseen — samalla ekologisen elämän, demokraattisen yhteiskunnan ja naisten vapauden arvoja vaalien. Projektin ydinsisältö vastaa omia arvojani. (Green Tress 2022.)

Nykymusiikin festivaaleilla säveltäjät toimivat pääasiassa vakiintuneiden käytäntöjen mukaisesti. Festivaalin taholta heiltä toivotaan etukäteen lyhyttä biografiaa, joka sisältää tietoja opinnoista tai merkittävistä esityksistä, ja tiedotusmateriaalina käytettävä kuva. Lisäksi säveltäjät yleensä kirjoittavat lyhyen ohjelmatekstin tulevasta teoksestaan. Säveltäjät kutsutaan kuuntelemaan teoksen kantaesitystä, jolloin he vierailevat festivaalilla yleensä muutaman päivän. Kantaesitettävä teos ikään kuin ”ilmenee säveltäjän kautta”. *Green Tress* -teoksen kohdalla halusin kuitenkin häivyttää säveltäjän roolin taustalle ja tuoda tärkeää tietoa hankkeesta yleisön tietoon. Vaikka olinkin teoksen säveltäjä, halusin pikemminkin toimia fasilitaattorin ja välittäjän kuin yksilötaiteilijan positiossa (Talvitie 2021, 50–57).

Projektin jälkeen olen yrittänyt ymmärtää, mikä on tilaajan, festivaalin taiteellisen johtajan, motivaatio tilata poliittisesti kantaaottavia teoksia eri ihmisryhmiä edustavilta säveltäjiltä. Onko festivaali kiinnostunut näistä poliittisista aiheista, joita tuomme esiin? Vai onko festivaalin ensisijainen tarkoitus tarjota ohjelmapaikkoja erilaisille säveltäjäänille ja sitä kautta voimistaa diversiteettiä konserttiohjelmistossa? Tilaaja on kuitenkin oletettavasti valmistautunut siihen, että osa meistä tarttuu ajankohtaisiin ongelmiin, joilla ei ole yksinkertaista ratkaisua ja joiden esitleminen saattaa olla instituutioille vaikeaa, koska ne jakavat yleisön mielipiteitä. Näin ollen festivaalin kannalta yksinkertaisinta olisi pitäytyä sellaisissa poliittisissa lähtökohdissa, jotka asettuvat sulavasti perinteisiin konserttikäytäntöihin ja korostavat autonomisen musiikki-teoksen ideaalia. Tulisiko festivaalien vielä enemmän avata poliittisia ilmiöitä teosten taustalla? Esimerkiksi olisimmeko voineet ennustaa, että Isossa-Britanniassa levinneet mielenosoitukset lakko-oikeuden puolesta olisivat Suomessa ajankohtaisia puolta vuotta myöhemmin. Tämä yhteys olisi saattanut kiinnostaa myös yleisöä.

Instituutioiden poliittisuus

Gazan tilanteen vuoksi on viime aikoina julkisuudessa keskusteltu runsaasti siitä, voivatko korkeakoulut ja taidealan instituutiot esittää poliittisia näkemyksiä ja vetoamuksia. Myös Taideyliopisto on ollut keskustelun ytimessä. Maaliskuussa 2022 yliopistot tuomitsivat jyrkästi Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan, vaikka normaalisti yliopistot eivät ota kantaa poliittisiin konflikteihin maailmassa. Ukrainan tilanne oli poikkeus, koska opetus- ja kulttuuriministeriöltä oli tullut ohjeistus koskien yliopistojen toimintaa. Kaikki opetukseen ja tutkimukseen liittyvä yhteistyö Venäjän kanssa lakkautettiin. (Taideyliopisto 2022, Yle 2023.) Gazan tilanteen kohdalla vastaavaa suoraa kannanottoa ei esitetty. Taideyliopiston rehtori Kaarlo Hildén totesi, että yliopisto on lähtökohtaisesti moniarvoinen ja erimielinen yhteisö. ”Usein ei ole määriteltävissä mitään yhtä yliopiston kantaa, eikä meillä ole prosessia sellaisen muodostamiseen. Yliopistoilla on ollut ja tulee olemaan tärkeä rooli yhteisöinä, kolmansina tiloina, joissa erimielisyyttä ei pel-

kästään siedetä, vaan tuetaan.” (Taideyliopisto 2023.) Myöhemmin Taideyliopisto vastaa julkisesti ylioppilaskunnan esittämiin vaatimuksiin ja sitoutuu ”olemaan tekemättä yhteistyötä israelilaisten yliopistojen kanssa, kunnes Gazan humanitaarinen kriisi on ratkennut ja yhteistyön edellytykset ovat eettisesti arvioitu” (Taideyliopisto 2024).

Ilmastonmuutos on kuitenkin mittakaavaltaan ja poliittisuuden asteelta erilainen yhteiskunnallinen ongelma. Taideyliopisto määrittää strategiassaan, että taide on osa ekologisen kestävyyskriisin ratkaisua. Tämä tarkoittanee sitä, että jonkinlainen kannanotto ekologisten kysymysten puolesta on Taideyliopistossa institutionaalisesti tehty. Käytännössä on kuitenkin vaikea vetää rajaa sille, milloin yksittäinen teko, kuten fossiilisen energian vastustaminen liikennettä blokkamalla, on riittävän maltillista ja akateemista, ja missä vaiheessa toiminta muuttuu aktivismiksi, jota instituutiot eivät sellaisenaan harjoita. Kuvataideakatemian dekaani Hanna Johansson pahoittelee sitä, että hän joutui empimään yhteisen keskustelutilaisuuden järjestämistä Elokapinan kanssa.³ Kirjoituksessa hän vetoaa Taideyliopiston strategiaan, jonka mukaan kestävyysajattelu läpäisee koko yliopiston toiminnan, että se on integroitu opetukseen, tutkimukseen ja taiteen tekemiseen. ”Äkkiä minulle on aivan selvää, että oikeastaan Taideyliopiston olisi pitänyt kutsua Elokapina jo kauan aikaa sitten keskustelemaan, kertomaan meille, miten parhaiten edistämme ei vain strategian toteutumista vaan yhteisen tulevaisuuden tekemistä.” (Johansson 2023.)

Verrattuna klassisen taidemusiikin kenttään käydään muilla taiteenaloilla aktiivisesti keskustelua poliittisen taiteen rajankäynnistä. Kuvataiteen instituutioissa, kuten taidemuseoissa ja -gallerioissa, taiteilijoiden poliittiset kannanotot ovat huomattavasti yleisempiä kuin nykymusiikin konserteissa. Yksittäisten taideteosten tai -projektien vastaanotto voi joskus olla myös ristiriitaista. Esimerkiksi kuvataitei-

3 ”Aktivismi taidemuseoissa” -paneelikeskustelu järjestettiin 25.1.2023 Taideyliopiston Kuva/Tilassa. Keskustelijoina Kuvataideakatemian dekaani ja nykytaiteen tutkija Hanna Johansson, Serlachius-museoiden johtaja, taidehistorioitsija ja tutkija Pauli Sivonen, Tapiola Sinfoniettan intendentti Maati Rehor, muusikko ja aktivisti Kaisamajaja Uljas sekä dramaturgian opiskelija ja vapaa kirjoittaja Maija Alander. Keskustelua fasilitoi Elokapinan Aki Saariaho. (Elokapina 2023a.)

lija Jani Leinosen teos *McJesus* sai aikaan valtaisan vihanpurkauksen Israelissa Haifan taidemuseossa vuonna 2019, ja teosta vaadittiin poistettavaksi. Museonjohtajaa Nissim Tali kieltäytyi poistamasta teosta sensuurivaatimusten vuoksi. Hänen mukaansa museossa on tärkeää pitää esillä moniarvoista taidetta eri näkökulmilta, jolloin myös konfliktien eri osapuolten narratiivit ovat esillä. (Sirén 2019.)

Instituutioiden kohdalla on tärkeää erottaa performatiivinen ja operatiivinen aktivismi toisistaan. Performatiivisella aktivismilla tarkoitetaan sitä, että esillä olevissa näyttelyissä käsitellään aktivismia jollain tasolla esimerkiksi pakolais- tai ilmastokysymyksen kautta. Operatiiviseksi aktivismi muuttuu siinä vaiheessa, kun museot lähtevät kehittämään omaa aktivismiaan muutoksen toteuttajina. (Lynch 2018, 117–118.) Ajatus museoiden neutraaliudesta on viime aikoina asetettu kyseenalaiseksi. Tämä muutos on lähtenyt liikkeelle museoiden tunnistaessaan rooliaan ja vastuutaan tietopohjaisina sosiaalisina instituutioina, joiden toimintaa ohjaavat perusarvot sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta. Kirjassa *Museum Activism* (2018) tuodaan esiin arvoja, kuten pyrkimys osallistaviin, ei-hierarkkisiin työtapoihin; sitoutuminen eriarvoisuuden purkamiseen ja oikeudenmukaisuuden edistämiseen; kokemuksesta saadun asiantuntemuksen kunnioittaminen; ihmisoikeuksien tukeminen ja yhteisen ympäristövastuun tunnistaminen. Haasteena nähdään erityisesti mielipiteitä jakavien asioiden käsitteleminen. (Sandell & Janes 2018, xxviii.)

Elokapinan järjestämässä toisessa paneelikeskustelussa Ateneumissa⁴ Seppälä tuo esiin konkreettisia ehdotuksia siitä, kuinka taideinstituutiot voisivat tukea Elokapinan strategisia tavoitteita. Vaikka päätös mielenosoitukseen osallistumisesta olisikin yksittäisillä taiteilijoilla ja muusikoilla, orkestereiden kautta olisi mahdollista

4 ”Toimijuuden uudelleen kuvittelun ilta” -paneelikeskustelu järjestettiin Ateneumissa 23.11.2023. Keskustelijoina olivat Ateneumin johtaja Marja Sakari, säveltäjä/esiintyjä ja aktivisti Matilda Seppälä, Suomen Kansallisteatterin johtaja Mika Myllyaho, HKO:n intendentti Aleks Malmberg, aktivisti ja esiintyjä-kirjoittaja Iris Laisi, Koneen Säätiön tiede- ja taiderahoituksen johtaja Kalle Korhonen, Taideyliopiston rehtori Kaarlo Hildén sekä muusikko ja aktivisti Pessi Jouste. Keskustelua fasilitoi filosofian professori Thomas Wallgren ja Alkusanat puhui taiteilija ja taiteellisen tutkimuksen professori Tuija Kokkonen.

viestittää aktivistisista tapahtumista suurelle joukolle alan toimijoita. Hänen mukaansa instituutiot voisivat myös antaa tiloja harjoituskäyttöön. Keskustelutilaisuudessa näytettiin videotervehdys Alankomaiden Extinction Rebellion -liikkeen mielenosoituksesta. Säveltäjä ja kapellimestari Michel Van der Aa kertoo, kuinka 180 orkesterimuusikkoa pysäyttää soittaen liikenteen A12-moottoritieellä syksyllä 2023. (Elokapina 2023b.)

Olen aiemmin artikkelissani ”Säveltäminen ja yhteisötaide” verrannut säveltäjän ja yhteisötaiteilijan ammattikuvia sekä työskentelytapoja keskenään (Talvitie 2021). Yhteisötaiteen perusajatuksena on, että tekemisessä huomioidaan lähtökohtaisesti prosessiin osallistuvan yhteisön tai vähemmistöryhmän tarpeet ja toiveet. Klassisen musiikin toimintaympäristössä tämä ajatus on vieras. Tutkija Kaija Kaitavuori (2021) tarkastelee sopimuksen käsitteen kautta, miten osallistava taide on eri muodoissaan muuttanut taiteen tekemisen ja taidelaitosten toimintatapoja. Sopimukset ovat väljimmillään suullisesti yhdessä sovittuja käytäntöjä, kun taas kirjallisia sopimuksia laaditaan yleensä taloudellisista oikeuksista sovittaessa. Kaitavuori toteaa, että ”ongelmallinen tilanne syntyy varsinkin silloin, kun taiteilijan ja osallistujien sosioekonominen asema on hyvin erilainen tai osallistujat sijoittuvat tavalla tai toisella yhteiskunnan marginaaliin (Kaitavuori 2021, 360).” Yhteisötaiteessa erilaiset valtasuhteet ja positiot, eettiset kysymykset sekä sosiaalisten suhteiden määräytyminen nousevat esteettisten arvojen rinnalle. Vastaavasti myös poliittisessa taiteessa nämä lähtökohdat ovat taiteentekemisen ytimessä. Näin tapahtui myös *Green Tress* -teoksen kohdalla.

Kompleksinen luonto

Syksyllä 2023 sain yhteydenoton Green Tress -hankkeelta. He toivoisivat äänitettä kantaesityksestä. Lähdin selvittämään asiaa ja kysymään lupia. Yleisradio ei kuitenkaan tee tämänkaltaista avustustoimintaa, joten ostin lisenssin yksityiseen käyttöön ja laitoin äänitteen omille kotisivuilleni. Haluaisin kuitenkin antaa jonkinlaisen tallenteen myös hankkeen käyttöön. Sitä varten minulla on kaksi eri vaihtoehtoa, joko

ostan kalliimman lisenssin kaupalliseen käyttöön tai teen kappaleesta uuden version, jonka lähtökohtaisesti äänitän niin, että jokainen mukana oleva osapuoli sopimuksen avulla tietää, mihin hän projektissa sitoutuu. Tämä edellyttää sellaisten muusikoiden löytämistä, jotka lähtevät mukaan toimimaan hankkeen puolesta. Ensi kerralla osaan toivottavasti ennakoida tämänkaltaiset kysymykset hyvissä ajoin ennen teoksen säveltämistä ja kertoa toiveeni myös mukana oleville instituutioille.

Green Tress -hankkeen kohdalla huomio kohdistuu ensisijaisesti luontoon. Viheralueiden istuttaminen ja luonnon monimuotoisuuden lisäämään ovat universaalisti positiivisia tavoitteita. Hanke toimii kuitenkin maantieteellisesti alueella, joka on pitkään ollut yksi maailman poliittisimmista näyttämöistä. Se, miksi vettä ei ole saatavilla, on monelta osin poliittinen kysymys. Luonto muuttuu sodankäynnin välineeksi.

Teoksen avulla pyrin kertomaan, kuinka kompleksinen asia luonto itse asiassa on. Sinänsä viattoman ja sympatiaa herättävän puunistuksen taustalta alkaa keriytyä taloudellisia ja poliittisia intressejä. Kuivuus, patoaminen, ihmisten elinehdot, luonnonvarat, sodat, kansojen vainot, eri uskontokuntien kiistat, terrorismi, radikalisoituminen. Kun nämä kysymykset laajennetaan musiikintekemisen alueelle, mukaan tulevat tekijänoikeudet, omistusoikeudet, instituutiot, lait ja konventiot. Harmillisesti puunistutus itsessään jää jalkoihin tässä kaikessa monimutkaisuudessa.

GREEN TRESS -libretto

Teksti: Riikka Talvitie

People plant trees all over the world

– as an ecological act.

A real tree-planting boom!

Does it make any sense?

There was a tree,

all in the woods,

the prettiest tree.

that you ever did see,

The tree in a hole,

and the hole in the ground,

and the GREEN TRESS grows all around, all around –

the GREEN TRESS grows all around.

[trad. The Green Grass Grew All Around]

And on that tree,

there was a branch,

the prettiest branch,

that you ever did see.

The branch on the tree,

and the tree in a hole,

and the hole in the soil,

and the soil on earth,

and the earth in space,

and the GREEN TRESS grows all around...

Da steht ein Lindenbaum... [F. Schubert]

Donate a tree (Save earth!),

nurture a plant (Go green!),

the prettiest tree (We are a carbon sink!),

that you ever did see (Sink or source?).

Go green. Plant trees.
 Save earth. Save trees.
 For a better world.
 More trees...
 One two three... plant a new tree.
 Come with me... plant a new tree.
 Plant a billion trees.
 Trees for the future.
 Go green. Plant trees.
 Save earth. Save trees.
 I am a tree. Save me.

*Ich bin dein Baum, o Gärtner, dessen Treue.
 Ich bin dein Gärtner, o du Baum der Treue!*
 [R. Schumann]

There was a cell,
 called chloroplast,
 the most important cell,
 that it ever did have.
 There was light for the greening,
 and water for the greening,
 and carbon to make sugar,
 together in a cell,
 and the cell in a leaf,
 and the leaf in a branch,
 and the branch on a tree,
 and the tree in a hole,
 and the hole in a hole...
 and the GREEN TRESS grows all around...

We would like to draw your attention to one specific reforestation project, a voluntary initiative in northeastern Syria, which is called GREEN TRESS – Keziyên Kesk.
 And the GREEN TRESS grows all around...

Wars, forest fires, felling of olive groves, weaponizing water for warfare, imposition of monocultures, soil erosion and depletion, irresponsible use of oil resources, and the ban on planting trees.

Some cut down trees,
as a military act.
Others plant more tree,
to fight back.
Grapevines, olive trees,
mulberries, figs,
pomegranates, peaches,
and evergreen forest trees.

Ecological life,
democratic society,
women's freedom.
Tresses and braids.
Revolution. Education.

[O. Respighi: *The Pines of Rome*]

There was light for the greening...

[J. Sibelius: *Le Sapin*]

and the GREEN TRESS grows all around, all around –
the GREEN TRESS grows all around.

Lähteet

- Elokapina 2023a. Aktivismi taidemuseoissa paneelikeskustelu. Taideyliopisto 25.1.2023. Tark. 22.3.2024. <https://www.youtube.com/watch?v=zTjvdJ-oy5s>
- 2023b. Suuri taideaktivismikeskustelu vol. 2: Toimijuuden uudelleen kuvittelun ilta. Ateneum 21.11.2023. (Videotervehdys Alankomaista [1:03:45–1:15:15]). Tark. 22.3.2024. <https://www.youtube.com/watch?v=4UNpIHprRug>
- Green Tress 2022. Hankkeen kotisivut. Tark. 17.3.2024. <http://greentress.com>
- Janes, Robert R. & Sandell, Richard (toim.) 2019. *Museum Activism*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351251044>
- Johansson, Hanna 2023. Keskustelu, joka olisi pitänyt käydä jo aikaa sitten. Blogiteksti 27.1.2023. Taideyliopisto. Tark. 17.3.2024. <https://blogit.uniarts.fi/kirjoitus/keskustelu-joka-olisi-pitany-kayda-jo-aikaa-sitten/>
- Kaitavuori, Kaija 2021. Sopimisen etiikasta. Osallistavan taiteen haasteet tuottamisen ja esittämisen käytännöille. Teoksessa Lea Kantonen & Sari Karttunen (toim.) *Yhteisötaiteen etiikka: tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle*. Helsinki: Taideyliopisto, 351–369.
- Kokkonen, Tuija 2017. *Esityksen mahdollinen luonto – suhde ei-inhimilliseen esitystapahtumassa keston ja potentiaalisuuden näkökulmasta*. Väitöstutkimus. Acta Scenica 48. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.
- Kukkala, Emilia 2022. Musiikin uusi valtavirta ottaa kantaa – ”Aihe on vaikea. Siitä pitää puhua varoen, ettei kukaan paasaa”, sanoo muusikko Vesta. *Kansan Uutiset* 30.4.2022. Tark. 18.3.2024. <https://www.ku.fi/artikkeli/4725526-musiikin-uusi-valtavirta-ottaa-kantaa-aihe-on-vaikea-siita-pitaa-puhua-varoen-ettei-kuitenkaan-paasaa-sanoo-muusikko-vesta>
- Lynch, Bernadette 2019. ‘I’m Gonna Do Something’ – Moving Beyond Talk in the Museum. Teoksessa Robert R. Janes & Richard Sandell (toim.) *Museum Activism*. London: Routledge. 115–126.
- Martela, Frank & Anne B. Pessi 2018. Significant Work Is About Self-Realization and Broader Purpose: Defining the Key Dimensions of Meaningful Work. *Frontiers in Psychology* 9/2018. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00363>
- Musiikin aika 2023. London Sinfonietta avaa Musiikin ajan. Uutinen 26.4.2023. Tark. 17.3.2024. <https://musiikinaika.org/london-sinfonietta-avaa-musiikin-ajan/>
- Sirén, Vesa 2019: Polttopullot lensivät, kun ”tyhjistä syntyi hirvittävä, väkivaltainen hirviö” – Jani Leinosen teos nosti raivon Israelissa, mutta vasta kun Facebookin algoritmi oli haistanut hetkensä. *Helsingin Sanomat* 29.1.2019. Tark. 17.3.2024. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005980919.html>
- Taideyliopisto 2022. Ukrainan sodan vaikutukset Taideyliopiston toimintaan. Uutinen 18.3.2024. Tark. 17.3.2024. <https://www.uniarts.fi/yleistieto/ukrainan-sodan-vaikutukset-taideyliopiston-toimintaan/>
- 2023. Taideyliopiston rehtori Kaarlo Hildén: Rauhan rakentamiseen tarvitaan taidetta, tiedettä ja halua nähdä se, mikä meitä yhdistää. Haastattelut 13.11.2023. Tark. 17.3.2024. <https://www.uniarts.fi/artikkelit/haastattelut/taideyliopiston-rehtori-kaarlo-hilden-rauhan-rakentamiseen-tarvitaan-taidetta-tiedetta-ja-halua-nahda-se-mika-meita-yhdistaa/>

- 2024. Taideyliopiston vastine Taideyliopiston ylioppilaskunnan kannanottoon koskien Israelin akateemista ja kulttuurista boikottia. Uutinen 13.11.2024. Tark. 5.3.2024. <https://www.uniarts.fi/artikkelit/uutiset/taideyliopiston-vastine-taideyliopiston-ylioppilaskunnan-kannanottoon-koskien-israelin-akateemista-ja-kulttuurista-boikottia/>
- Talvitie, Riikka 2021. Säveltäminen ja yhteisötaide: Esteettisen ja eettisen rajapinnalla. Teoksessa Lea Kantonen & Sari Karttunen (toim.) *Yhteisötaiteen etiikka: Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle*. Helsinki: Taideyliopisto. 42–69.
- 2023a. *Muuttuva säveltäjä: Kohti dialogisia käytäntöjä*. EST-julkaisusarja 73. Helsinki: Taideyliopisto.
- 2023b. Composer's comment: When politics turns into an environmental war. Time of Music, Viitasaari. Tark. 17.3.2024. <https://musiikinaika.org/en/when-politics-turns-into-environmental-war/>
- Teikari, Anne 2020. Minne menet taidemusiikki? – Kysymme kolmelta nuorelta säveltäjältä, minne he nykymusiikkia veisivät ja miksi. Uutinen 10.12.2020. Taideyliopisto. Tark. 17.3.2024. <https://www.uniarts.fi/artikkelit/ilmiot/minne-menet-taidemusiikki-kysymme-kolmelta-nuorelta-saveltajalta-minne-he-nykymusiikkia-veisivat-ja-miksi/>
- Torvinen, Juha 2016. Nykymusiikki ja yhteiskunta: Tutkimus suomalaisten säveltäjien ajattelusta 2000-luvun alussa. *Musiikki* 2–3/2016, 8–36.
- Yle 2023. Mielenosoitukset: Poliisi otti Helsingin yliopistolla kiinni 13 palestiinalaisia tukenutta mielenosoittajaa. Uutinen 29.11.2023. Tark. 17.3.2024. <https://yle.fi/a/74-20062701>